

مرور

کتابی برای معتقدان ونامعتقدان

● مجموعه کتاب‌های «خردمندی کهن برای خوانندگان مدرن» کاری از انتشارات دانشگاه پرینستون است که تاکنون حدود پانزده عنوان از آن منتشر شده است. در این مجموعه عده‌ای از محققان خیره به انتخاب و ترجمه برخی از مهم‌ترین متون باستان از زبان اصلی پرداخته‌اند و مقدمه‌هایی فشرده و خواندنی و توضیحات متنی و تاریخی معتبری بر ترجمه افزوده‌اند. کتاب‌ها بر محور موضوعاتی مهم مانند سیاست، زندگی فردی و اجتماعی و آداب اندیشیدن شکل گرفته‌اند. اولین کتاب این مجموعه با موضوع راه‌های پیروزی در انتخابات در سال ۲۰۱۲ منتشر شد. دو کتاب بعدی درباره راه و رسم کشورداری و مواجهه با میانسالی و پیری به ترتیب در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۶ منتشر شدند. چند کتاب دیگر این مجموعه با محوریت پیروزی در بحث و استدلال، روبه‌روشدن با مرگ، آداب دوستی، آداب رهبری و آزادی شخصی در سال ۲۰۱۸ منتشر شدند. کتاب‌های دیگر این مجموعه به موضوعاتی نظیر این اختصاص دارند که چگونه باید آرامش خود را حفظ کنیم، چگونه به جنگ و سیاست خارجی بیندیشیم و چگونه درباره خدا فکر کنیم. این چند کتاب اخیر در سال ۲۰۱۹ منتشر شده‌اند. چگونه خرسند باشیم و چگونه بخشنده باشیم نیز در سال ۲۰۲۰ منتشر شده‌اند. این کتاب‌ها نویسنده‌ان بزرگ و نامداری چون سیرون (کیکرو) سنکا، توسیدید (توکودیدس)، ایکتئوس، پلوتارک (پلوتارخوس) دارند که از فیلسوفان، دولتمردان، مورخان و سخنوران بزرگ تاریخ‌اند. به‌تازگی انتشارات پارسه به ترجمه و نشر مجموعه «خردمندی کهن برای خوانندگان مدرن» همت گمارده و سه عنوان جدید از این مجموعه را با ترجمه شهاب‌الدین عباسی در قطع جیبی روانه بازار نشر کرده: «چگونه درباره خدا فکر کنیم؟» اثر مارکوس تولیوس سیسرون، «چگونه یک دوست باشیم: کتابی درباره دوستی حقیقی» اثر مارکوس تولیوس سیسرون، و «چگونه آرامش خود را حفظ کنیم: راهنمای تسلط بر خشم» اثر سنکا. پیش از این نیز سه عنوان دیگر از این مجموعه از سوی نشر پارسه منتشر شده: «چگونه یک کشور را اداره کنیم»، «چگونه در انتخابات پیروز شویم» و «چگونه با به سن بگذاریم» هر سه اثر مارکوس تولیوس سیسرون. در کتاب «چگونه درباره خدا فکر کنیم» امکان‌هایی برای اندیشیدن به منشا هستی مطرح شده که خلاف رسم زمانه خود است. سیسرون در این کتاب امکان به پرسش گرفتن عقاید نیاکانش را درباره خدایان و نوع رابطه خدایان با زمینان فراهم کرده و از همین روکتاب او را می‌توان اثری نوآورانه در زمان خود، یعنی در دوران رم باستان، به حساب آورد. سیسرون در این کتاب با بررسی سنت‌های آبا و اجدادی‌اش در زمینه خدایان و منشأ هستی، پرسش‌ها و مسائلی را در این زمینه مطرح می‌کند که برای اجدادش مطرح نبوده‌اند. مخاطب امروزی خواندن این کتاب، از چندچون مباحث مربوط به خاندانشناسی و الهیات و منشا هستی در رم باستان آگاه شده و می‌تواند مسائل امروزی فلسفه فرد را با دیدی انتقادی‌تر بررسی کند. پژوهشگر و مترجم لاتین این کتاب فیلیپ فریم، استاد علوم انسانی در دانشگاه پریدین در کالیفرنیا است. فریم در بخشی از مقدمه خود بر این کتاب توضیح می‌دهد که مارکوس تولیوس سیسرون در زمره آن رومیانی بود که در سال‌های به‌عنوان افتادن جمهوری، در جست‌وجوی پاسخ‌هایی فراتر از دین اجداد خود بودند. سیسرون سنت‌های سرزمین مادری خود را دوست داشت و به آنها احترام می‌گذاشت. اما آنها در برآوردن اشتیاق عمیق به شناخت نقش خدایان در زندگی زمینی و همین‌طور در فهم این مسئله که جهان چگونه نظم یافت، و مهم‌تر از همه اینکه آیا روح آدمی پس از مرگ به حیات خود ادامه می‌دهد یا نه، موفق نبودند. مارکوس تولیوس سیسرون، متولد سال ۱۰۶ و درگذشته به سال ۴۳ پیش از میلاد، از سخنوران و سیاست‌مداران و فیلسوفان بزرگ و مشهور رم باستان است. سیسرون از نوجوانی به آثار یونانی علاقه داشت و علاوه بر شعر و شاعری، به ترجمه این آثار می‌پرداخت. در کنار کار قلمی، فنون رزم را نیز یاد گرفت و در هفده‌سالگی وارد میدان جنگ شد. مدتی از عمرش را به سیر و سیاحت در شرق و آموختن فلسفه و ادبیات گذراند. بعدها وارد سیاست شد و در چهل‌ودو سالگی عزم کرد که به مقام کنسولی، که عالی‌ترین مقام دولتی در جمهوری رم بود، دست یابد و دست آخر هم مرگش در سال ۴۳ پیش از میلاد در نتیجه سیاست و کشمکش‌های سیاسی بود. از سیسرون، علاوه بر مجموعه‌ای از خطابه‌ها، آثاری دیگر نیز به جا مانده که از آن جمله‌اند آثاری فلسفی که سیسرون آنها را تحت تأثیر فلسفه و اندیشه یونان باستان نوشته است. این کتاب شامل دو اثر از سیسرون است. «درباره طبیعت خدایان» نشان می‌دهد که رواقیون بر وجود خدای خیرخواه چگونه استدلال می‌کردند. «رؤیای اسکیبو» هم یکی از مشهورترین نوشته‌های عرفانی در دوره باستان است که چشم‌اندازی از مشکلات زندگی بشر از دیدی عمیق، مؤثر و تسلی‌بخش ارائه می‌کند.

چگونه درباره خدا فکر کنیم

سیسرون

ترجمه: شهاب عباسی

ناشر: پارسه

قیمت: ۳۸۰۰۰ تومان

هانری بزَنزُ دُ بُولْ (Henri Basnage de Beauval) (۱۷۱۰–۱۶۵۶) زبان‌شناس، وکیل، دانش‌نامه‌نویس و روزنامه‌نگار فرانسوی است که عمده شهرتش به واسطه مباحثی است که درون‌مایه رواداری، تسامح و مدارا بین ادیان و نچه‌های مختلف مذهبی را تبیین و تشریح می‌کند. او که هدایت نشریه «تاریخ تألیفات دانشمندان» را نیز بر عهده داشت، پژوهشگری پیشگام در حوزه ادیان و مذاهب مسیحیت و نیز اصلاحات ساختاری و همزیستی مسالمت‌آمیز شناخته می‌شود.

د بول خود پیرو مذهب پروتستان بود و در سال ۱۶۸۴ با تکارش رساله‌ای در باب مدارا و تسامح ادیان، خطاب به افکار عمومی برگرفته از کاتولیک‌ها، مباحثه‌گران وادی الهیات و کنشگران عرصه سیاسی-اجتماعی، به دفاع از تسالط مدنی با الگوبرداری از

فرمان نانت پرداخت و از «رقابت مثبت» بین ادیان و مذاهب دفاع کرد. با وجود فضای سرکوب و اختناق که کاتولیک‌های متعصب و روحانیون خشک‌اندیش در فرانسه ایجاد کرده بودند، وی کتاب خود را در هلند منتشر کرد. د بول ناامید و نگران از سرکوب هم‌کیشان پروتستان خود، به تقبیح رفتار سرکوبگرانه کلیسای کاتولیک می‌پردازد. او تسامح و تساهل مدنی را برای برقراری صلحی پویا و ایترازی جهت توسعه مستمر، لازم و حیاتی توصیف می‌کند. اگرچه این رساله از نخستین مجموعه آثاری است که به مقوله مدارا و رواداری ادیان و مذاهب می‌پردازد، درعین‌حال نمی‌توان آن را کاملاً نوظهور و بدیع دانست. د بول نظریه خود را با خوانش‌هایی مؤثر از دانشوران الهیات پروتستان و کاتولیک غنی کرده است و از اندیشه نویسندگانمانند کسئین، جان لاک و پیتر بایل تأثیر پذیرفته است. با این وجود، او خود نیز در این مکتوب نظریه‌های نوینی را ارائه می‌دهد که به نوبه خود توسط اندیشمندان و نظریه‌پردازان دیگری مورد استفاده قرار می‌گیرد. بزَنزُ د بول فردی عمل‌گراست که برای متقاعدکردن پادشاه جهت اتخاذ اسلوب تحمل و بردباری مدنی و انجام اصلاحات تشخ‌زد تلاش می‌کند. به عقیده وی چنین روش و سیاستی مزایای بسیار بیشتری نسبت به سیاست‌های اختناق‌آمیز و ضدپروتستانی برای حاکمیت به ارمغان خواهد آورد. با در نظر گرفتن این موضوع، وی یادآور می‌شود که عزت و مشروعیت است مستقر در گرو احترام، ارزش‌مداری و منزلی است که او نسبت به مردم و شهروندانش روا می‌دارد. از نظر د بول کثرت آرا و اندیشه‌های مذهبی و وجود مذاهب گونه‌گون و بعضاً متفاوت در جامعه، بر تگ‌آیینی رجحان دارد؛ چراکه رقابت مبلخ‌آمیز بین مذاهب به طور حتم آنها را وادار خواهد کرد بیوسته مراقب ادعاهای عقیده‌هایشان باشند. او می‌گوید: «هریک از گرایش‌ها درصدد آن است تا نشان دهد سخن آنها بر حق و سزاوارتر است و ازاین‌رو مجبورند تا خود را دانما مورد کنکاش و پرسش قرار دهند و به

دنبال بازیابی، بهبود و بهینه‌سازی اندیشه‌های خود باشند. درحالی‌که اگر کلیسای کاتولیک به صورت انحصاری حکومت کند و فرمان براند، بی‌تردید در فساد غوطه‌ور خواهد شد و آرا و عقایدش دچار سطحی‌زدگی و پوسیدگی می‌شود.» ازاین‌رو عقایدی که از دیدگاه بسته و خودمحورانه روحانیون کلیسا کفرآمیز تلقی می‌شود، از نظر د بول مفید و سازنده است. وی لازمه قرن خود (قرن هفدهم میلادی) را که دوران سرآغاز گسترش اندیشه‌های فلسفی خردمحوری است بسط رواداری و بردباری مدنی می‌داند و آن را امری حیاتی دانسته که پادشاه بایستی نسبت به ترویج آن بکوشد و اگر این امر تحقق نیابد و او بر خودکامگی و تمامیت‌خواهی خود پافشاری کند، کشور از مسیر توسعه، پویایی و رشد در همه زمینه‌ها باز خواهد ایستاد. د بول توصیه کرده که اگر سرسختی پادشاه مانع انجام اصلاحات و ترویج بردباری مدنی شده و صدای جامعه و اقشار مردم به گوش او نمی‌رسد، بایسته طبقه نخبه و فرهیخته جامعه است که از هم‌اکنون درصدد نفوذ و اثرگذاری بر فرایند جانشینی و تعیین جایگزین او باشند. رساله مدارای ادیان در شرایطی اضطراری نوشته شده که در آن نته‌ها پروتستان‌ها، بلکه نیروهای مدنی حامی اصلاحات و رواداری مدنی و مذهبی نیز در موقعیتی به سیاست‌های اختناق‌آمیز و ضدپروتستانی برای حاکمیت به ارمغان خواهد آورد. با در نظر گرفتن این موضوع، وی یادآور می‌شود که عزت و مشروعیت است مستقر در گرو احترام، ارزش‌مداری و منزلی است که او نسبت به مردم و شهروندانش روا می‌دارد. از نظر د بول کثرت آرا و اندیشه‌های مذهبی و وجود مذاهب گونه‌گون و بعضاً متفاوت در جامعه، بر تگ‌آیینی رجحان دارد؛ چراکه رقابت مبلخ‌آمیز بین مذاهب به طور حتم آنها را وادار خواهد کرد بیوسته مراقب ادعاهای عقیده‌هایشان باشند. او می‌گوید: «هریک از گرایش‌ها درصدد آن است تا نشان دهد سخن آنها بر حق و سزاوارتر است و ازاین‌رو مجبورند تا خود را دانما مورد کنکاش و پرسش قرار دهند و به

اندیشه

فواید رقابت در اندیشه‌های مذهبی

احسان دستغیب

دنیال بازیابی، بهبود و بهینه‌سازی اندیشه‌های خود باشند. درحالی‌که اگر کلیسای کاتولیک به صورت انحصاری حکومت کند و فرمان براند، بی‌تردید در فساد غوطه‌ور خواهد شد و آرا و عقایدش دچار سطحی‌زدگی و پوسیدگی می‌شود.» ازاین‌رو عقایدی که از دیدگاه بسته و خودمحورانه روحانیون کلیسا کفرآمیز تلقی می‌شود، از نظر د بول مفید و سازنده است. وی لازمه قرن خود (قرن هفدهم میلادی) را که دوران سرآغاز گسترش اندیشه‌های فلسفی خردمحوری است بسط رواداری و بردباری مدنی می‌داند و آن را امری حیاتی دانسته که پادشاه بایستی نسبت به ترویج آن بکوشد و اگر این امر تحقق نیابد و او بر خودکامگی و تمامیت‌خواهی خود پافشاری کند، کشور از مسیر توسعه، پویایی و رشد در همه زمینه‌ها باز خواهد ایستاد. د بول توصیه کرده که اگر سرسختی پادشاه مانع انجام اصلاحات و ترویج بردباری مدنی شده و صدای جامعه و اقشار مردم به گوش او نمی‌رسد، بایسته طبقه نخبه و فرهیخته جامعه است که از هم‌اکنون درصدد نفوذ و اثرگذاری بر فرایند جانشینی و تعیین جایگزین او باشند. رساله مدارای ادیان در شرایطی اضطراری نوشته شده که در آن نته‌ها پروتستان‌ها، بلکه نیروهای مدنی حامی اصلاحات و رواداری مدنی و مذهبی نیز در موقعیتی به سیاست‌های اختناق‌آمیز و ضدپروتستانی برای حاکمیت به ارمغان خواهد آورد. با در نظر گرفتن این موضوع، وی یادآور می‌شود که عزت و مشروعیت است مستقر در گرو احترام، ارزش‌مداری و منزلی است که او نسبت به مردم و شهروندانش روا می‌دارد. از نظر د بول کثرت آرا و اندیشه‌های مذهبی و وجود مذاهب گونه‌گون و بعضاً متفاوت در جامعه، بر تگ‌آیینی رجحان دارد؛ چراکه رقابت مبلخ‌آمیز بین مذاهب به طور حتم آنها را وادار خواهد کرد بیوسته مراقب ادعاهای عقیده‌هایشان باشند. او می‌گوید: «هریک از گرایش‌ها درصدد آن است تا نشان دهد سخن آنها بر حق و سزاوارتر است و ازاین‌رو مجبورند تا خود را دانما مورد کنکاش و پرسش قرار دهند و به

مبارزه و پاسخ باشد. آن لحظه که کلیسا و روحانیون گمان کنند که شکست‌ناپذیرند و مغلوب‌ناشدنی، همان لحظه سرآغاز افول‌شان خواهد بود. آنجایی که مردم جسارت و شهامت آن را نیابند تا طریقت صاحبان رای را به چالش بکشند و زهره آن را نداشته باشند تا سخنی تازه عنوان کنند، همان نقطه سرآغاز انحطاط روحانیت و کلیسا خواهد بود. چون در چنین وضعیت رکود و سکون، کسی به دنبال زرف‌اندیشی و غور در اندیشه‌ها و تعالی مذهب و اخلاق دینی نمی‌رود. هنگامی که جنبشی یا نهضتی کتاب‌ها و آثار روحانیون مستقر را به چالش نکشد، دیگر کسی از میان آنها سراغ عمیق‌تر نگریستن و تأملی ژرف در باب آثار فاخر و ریشه‌دار مذهبی نمی‌رود.

کسستن از این خودپسندی ذاتی که طبیعت انسان او را به چنین گذرگاهی می‌کشاند، بایستی که فرد تن به تلاشی گاه پرمشقت برای تغییر ساختار خویشتی دهد. برای ایجاد شوقی از این دست، انسان بایستی طعم رشد و پاداش را بچشد. وقتی هادیان نقشی فراتر از فربه‌شدن با رذیلت‌ها و فرومایگی‌ها ندارند و عمده عملکردشان معطوف به خرد انگاشتن تجدد و تحقیر نوگرایی است و توانشان بر تقفیش و ممیزی سکنات و وجنات عده‌ای از شهروندان متمرکز شده، بُر واضح است که چنین مشغله‌های مبتذل و سخیفی، شکوه و عظمتی برایشان به ارمغان نخواهد آورد. غیرت، انصاف و جوانمردی‌شان به سستی می‌گردد و ذهن شایسته و قابلیت‌تجدد انسانی‌شان رو به خاموشی می‌گراید، همچون آتشکی که چون هیزم بر آن نیفزایند تا شعله‌ورمانند بازماند. سلاخی که زنگ بزند، سرباز را از شناخت ارزشش بازمی‌دارد. شجاعتی که در پی کسب فتح و فتوت نرود، به تاریکی می‌گراید و اینها جلگی برآمده از فضای رخوت و وارفتگی است. به راستی در عرصه نبرد و رویارویی اندیشه‌هاست که قهرمانان پدیدار می‌شوند و دستاورد انسان در تلاش و تکاپو به بار می‌نشیند و او را به کمال پیروزی می‌رساند. درخشندگی و زیبایی فضائل ارزنده در پی هم‌اوردی‌ها و در معرض قرار دادن‌ها عیان و برسته می‌شود. البته آن‌گاه که از آن رخوت تن‌آسایی بیرون جسته باشند. ندادستی گشتی هنگام آرامش و بی‌حرکتی تجربه می‌شود. امکانات خود در فراموشی و تکاپویش بیندازند، او کوپی می‌سازند و ردعوبرق‌ها هستند که او را به مهارت می‌رسانند و هنور می‌نمایند.

به همین ترتیب، اگر کلیسا دشمنانی نداشته باشد که گه‌گاه آنها را به عقب براند و رقیبانی در مقابل نباشند که بعضاً او را به چالش بکشند و پرسشگرانی نیابد که به تکاپویش بیندازند، او کوپی می‌سازند و درعوبرق‌ها هستند که او را به مهارت می‌رسانند و هنور می‌نمایند. به همین ترتیب، اگر کلیسا دشمنانی نداشته باشد که گه‌گاه آنها را به عقب براند و رقیبانی در مقابل نباشند که بعضاً او را به چالش بکشند و پرسشگرانی نیابد که به تکاپویش بیندازند، او کوپی می‌سازند و درعوبرق‌ها هستند که او را به مهارت می‌رسانند و هنور می‌نمایند.

به همین ترتیب، اگر کلیسا دشمنانی نداشته باشد که گه‌گاه آنها را به عقب براند و رقیبانی در مقابل نباشند که بعضاً او را به چالش بکشند و پرسشگرانی نیابد که به تکاپویش بیندازند، او کوپی می‌سازند و درعوبرق‌ها هستند که او را به مهارت می‌رسانند و هنور می‌نمایند.

دین‌ورزی در قرن بیست‌ویکم

فلسفه بین علم و دین» و «زندکشیش‌گرایی و خداناباوری» در واقع تعاملی دوجانه میان جیانی واتیمو (۱۹۳۶) و ریچارد رورتی (۱۹۳۱–۲۰۰۷) است. در این دو مقاله، نویسندگان به دو طریق مختلف از امکان حضور دین در دنیای معاصر سخن به میان آورده‌اند: دنیایی که دیگر نمی‌توان در آن به نحو سنتی از آموزه‌های متافیزیکی سخن گفت و دین باید با شرایط جدید به نحو دیگری تجدید حیات کند. واتیمو از جانب دین وارد این گفت‌وگوی متقابل می‌شود و تلاش می‌کند از امکانات دین برای حضور پس از پایان هستی-یزدان‌شناسی سخن به میان بیاورد و رورتی هم تلاش می‌کند از استلزامات این امکانات برای عرصه عمومی سخن گوید.

به زعم رورتی به نظر می‌رسد قرن بیستم با پایان پدیده‌ای که سکولاریزاسیون نام گرفته است، به انتها رسید. در مقایسه‌ای سطحی، به نظر می‌آید اگر قرن نوزدهم با استیلای علم و تکنولوژی پایان یافته باشد (کافی است به روح علائم بیش از حد اسطوره‌های شده دوران زینا بیندیشید که پیشاپیش حامل ملال است و این دلزدگی در نقد فرهنگ دهه اول قرن بیستم به چشم می‌آید). قرن بیستم با هزاره قدیم، کوپی با تجدید حیات دین پایان یافته است. مطمئنا ادیان امروز از نو متولد نمی‌شوند. نمایان‌شدن دوباره آنها، دست‌کم در اروپا، با اهمیت عوامل دینی در سقوط رژیم‌های کمونیستی و ماهیت دراماتیک بسیاری از مسائل زیست‌محیطی که از به‌کاربردن علوم زیستی حاصل شده در ارتباط است (ص ۶۹–۷۰). در مقاله چهارم به عنوان «ساختارهای بسته جهان»، چارلز تیلور (۱۹۳۱)، هگل‌شناس مشهور کانادایی، تلاش می‌کند تا توصیف ساختارهای اساسی مفهوم «جهان بسته» توصیفی از وضع دین در جوامع مدرن عرصه کند. این مقاله بخشی از کتاب معروف تیلورا با عنوان «عصر سکولار» است که در سال ۲۰۰۷ برای اولین بار

دین پس از متافیزیک

مارک راتال

ویراستار فارسی: علی‌اصغر مصلح

ناشر: ققنوس

قیمت: ۶۵۰۰ تومان

رضا ددقانی، محمد شکری، لیلیا کبریت‌چی، منیره طلیعه‌بخش، ریحانه صارمی، محمد مهدی فلاح، صالح نجفی، مهدی پارسا، آزاده فضلی، محمد ابراهیم باسط و نوشین شاهنده مترجمان مقالات دین پس از متافیزیک با ویراستاری علی اصغر مصلح هستند. مصلح پیشگفتاری کوتاه بر کتاب نوشته و نئوس مقالات را توضیح داده است. به گفته او بخش‌هایی از مقالات بسیار عمیق است و درک شایسته آنها منوط به اطلاعاتی پیشین از فلسفه است و باید با دقت مطالعه شوند؛ هر چند کتاب برای مخاطبان عمومی نیز قابل استفاده است.

رضا ددقانی، محمد شکری، لیلیا کبریت‌چی، منیره طلیعه‌بخش، ریحانه صارمی، محمد مهدی فلاح، صالح نجفی، مهدی پارسا، آزاده فضلی، محمد ابراهیم باسط و نوشین شاهنده مترجمان مقالات دین پس از متافیزیک با ویراستاری علی اصغر مصلح هستند. مصلح پیشگفتاری کوتاه بر کتاب نوشته و نئوس مقالات را توضیح داده است. به گفته او بخش‌هایی از مقالات بسیار عمیق است و درک شایسته آنها منوط به اطلاعاتی پیشین از فلسفه است و باید با دقت مطالعه شوند؛ هر چند کتاب برای مخاطبان عمومی نیز قابل استفاده است.

مرور

جامعه‌شناسی نخبگی

● معمولاً صاحب‌نظران و محققان برای تبیین و فهم امر اجتماعی عاملیت و ساختار را متمایز و بر یک سو به آن تأکید می‌کنند. رویکرد عاملیت‌محور شخصیت‌ها، افراد و نقش آنان و رویکرد ساختار‌محور ساختارهای کلان را ارزیابی می‌کنند. طرفداران هر یک از این دو رویکرد هم دلایل خود را دارند اما آنچه امروزه بر آن تأکید می‌شود فراتر رفتن از این دوگانه، نگاه هم‌زمان و فهم روابط متقابل آنها است. در اغلب مطالعات تاریخ معاصر ایران، نخبگان معمولاً به صورت منفرد دیده شده‌اند نه به‌مثابه یک گروه نخبگی برآمده از بسترهای موجود. همچنین مناسبات و صورت‌بندی نخبگان بیشتر به تضاد منافع تقلیل یافته است، درحالی‌که از مهم‌ترین سو به‌های تضاد نخبگان در ایران معاصر، تضاد ایدئولوژیک است که در بزنگاه‌های تاریخی برجسته شده و مسیر آینده را تعیین کرده است. کتاب «جامعه‌شناسی تاریخی نخبگان ایران، ترکیه و ژاپن عصر مدرن» روایتی است از تاریخ این سه کشور بر مبنای تعامل نخبگان عاملیت و ساختار. کتاب حاضر سعی دارد با درنظرگرفتن هم‌زمان منابع قدرت چندگانه نخبگان و ساختارهایی که از آن برآمده‌اند، انواع گروه‌های نخبگی جامعه ایران را شناسایی و ماهیت رابطه آنان را تبیین و با مقایسه با ترکیه و ژاپن، اهمیت تضاد ایدئولوژیک در بین نخبگان ایران معاصر را روشن کند و تا حدودی مسیرهای مختلفی را که این کشورها طی کرده‌اند، توضیح دهد. نویسنده در مقدمه کتاب به این موضوع اشاره می‌کند که در آثاری که به تاریخ ایران اختصاص‌دهند، نخبگان معمولاً منفرد دیده شده‌اند؛ اقدامات تک‌تک آنها مورد ارزیابی قرار گرفته و کمتر به‌مثابه گروه نخبگی مورد نظر بوده است؛ به روابط و مناسبات درون و بین نخبگان و چرایی این روابط و مناسبات توجهی نشده است. همچنین چرایی رفتار نخبگان کمتر مورد توجه بوده است؛ هم به دلیل درنظرنگرفتن ساختارهایی که نخبگان از آن برآمده‌اند و هم به دلیل عدم تبیین نظام‌مند رفتار آنان. کتاب حاضر سعی دارد براساس منابع قدرت چندگانه‌ای که نخبگان از آن بهره می‌برند و توجه به ساختارهایی که نخبگان از آن برآمده‌اند، انواع گروه‌های نخبگی ایران را شناسایی و ماهیت رابطه آنان را بر این مبنا تبیین کند. از دیگر مواردی که این اثر سعی دارد به آن بپردازد انواع تضاد بین نخبگان است. یکی از مهم‌ترین سو به‌های تضاد نخبگان در ایران معاصر، تضاد ایدئولوژیک است که به‌ویژه در بزنگاه‌های تاریخی جلوه بیشتری می‌یابد. مقایسه ایران با ترکیه و ژاپن اهمیت تضاد ایدئولوژیک در بین نخبگان ایران معاصر را نشان و توضیح خواهد داد چرا ماهیت تضاد ایدئولوژیک در ایران و ترکیه با یکدیگر متفاوت بوده و چه پیامدهایی برای این دو کشور داشته است؛ همچنین، نشان خواهد داد که شکل رابطه نخبگان در ژاپن بیشتر انتلاف بوده است. در بخش نخست این کتاب مفهوم گروه‌های نخبه توضیح داده شده است. نخبگی مانند دیگر مفاهیم در علوم اجتماعی، چندوجهی است و صاحب‌نظران مختلف رویکردها و صورت‌بندی‌های متفاوتی از آن عرصه کرده‌اند و این مفهوم تحولات نسبتاً زیادی را پشت سر گذاشته است. در اواخر قرن ۱۹ مفهوم نخبه وارد ادبیات علوم اجتماعی شد و تاکنون تحولات بسیاری داشته است. الگویی که در این کتاب ارائه می‌شود، سعی کرده هر دو جنبه واقعیت اجتماعی، یعنی ساختار و نخبه (به‌مثابه عاملیت) را به صورت درهم‌تنیده در نظر بگیرد و از طریق آن به گذشته رجوع کند. نخبه فرد یا گروهی است که دارای ظرفیت به‌کارگیری منابع نه صرفاً تملک منابع قدرت باشد و کنش او پیامد اجتماعی منظم و مستمر در سطح کلان و در طول زمان داشته باشد. منظور از منابع قدرت، منابع چهارگانه قدرت است که مایکل مان آنها را تفکیک کرده است: قدرت ایدئولوژیک، اجرایی، نظامی و اقتصادی. درباره مفهوم ساختار نیز دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. در این کتاب منظور از ساختار، کلیتی اجتماعی است شامل همه بعد نهادی، رابطه‌ای و توزیعی. منظور از بعد نهادی، قواعد و رویه‌های رسمی (قانونی و غیررسمی (هنجار) است. بعد رابطه‌ای شامل روابط اجتماعی بین کنشگران فردی و جمعی و بعد توزیعی مربوط به توزیع منابع ارزشمند و شامل سه زیرمجموعه قواعد توزیع، روابط توزیع و داشته‌ها است. رابطه کارگر و کارفرما، کارمند و مدیر، جامعه با یکدیگر، روابط افراد در خانواده و افراد و … از طریق قواعد و رویه‌های رسمی و غیررسمی و موقعیت افراد در سلسله مراتب اجتماعی (ناشی از توزیع منابع) و داشته‌ها، تعیین می‌شود و از طرفی همین روابط به اصلاح، تغییر یا بازتولید قواعد و رویه‌ها و روابط توزیع منجر می‌شود؛ بنابراین در تحلیل اجتماعی، باید به هر سه بعد توجه شود.

جامعه‌شناسی تاریخی نخبگان

محمد یزدانی‌نسب

ناشر: طرح نو

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

